



Romanisarja kuohutti - kuka vispasi kerman

TIETSI RUOHO

Televisiönäytelmä Tumma ja hehkuva veri pureutui heimostaan irtautuvan nuoren tytön näkökulmasta romanikulttuurin sisäisiin jännitteisiin. Naisten asema kuvatussa (fiktiivisessä) perheessä oli sarjan kantava teema, samoin miesten harjoittama väkivalta. Valtaväestön ennakkoluuloja ja yleensä mustalaisten asemaa Suomessa ei juurikaan sarjassa sivuttu, mikä saattaa olla yksi syy romanien julkisuudessa sarjasta esittämiin moitteisiin. Sen sijaan sarja käsitteli suhteellisen avoimesti vähemmistökulttuurin sisällä olevia toisistaan poikkeavia näkemyksiä siitä, miten traditiot ja tavat tulisi nykyaikana ymmärtää.

Sarjasta ylläpidettiin tiedotusvälineissä melkoista kohua. Päivä- ja ilta-päivälehdet kuten televisiokin (esim. Musta laatikko, TV2 3.1.1998) osallistuivat aktiivisesti äläkän rakentamiseen suostumalla kaikkein kärjek-

käimpien näkemysten äänitorviksi, missä ei sinänsä ole ihmettelemistä. Leimallista ja arveluttavaa oli näiden vastapoolien systemaattinen, ennen muuta sensaatiohakuinen etsintä ja journalistinen hyväksikäyttö.

Media kertoi romanien uhkaalleen sarjan tekijöitä; journalismi suorastaan pullusteli tekijöihin kohdistuvista tappouhkaustarinoista. Nuo tarinat, olkoonkin että yksittäisiä uhkauksia ehkä esiintyi, toistivat stereotyyppistä ja siksi kiistettyä kuvastoa: heimoriitoja, puukotuksia ja viinanmyyntiä. Vähemmistökulttuurin sisällä elävät ja siksi vähitellen kuvastoihinkin työntyvät ennen näkemättömät aiheet liitettiin edellisiin ja nekin muutuivat pian julkisuudessa vain henkilöiden välisiksi ristiriidoiksi.



TUMMA JA HEHKUVA VERI / YLE TV-2 / Antero Tenhunen

• • •

Lehtien televisiokriitikit, jotka käsittelivät sarjaa, olivat alusta alkaen toiveikkaita, olihan televisionäytelmän tekijöinä romaniyhteisöstä lähtenyt nuori taiteilija, Kiba Lumberg ja tunnustusta saanut ohjaaja Eija-Elina Bergholm. Jukka Kajava kirjoitti sarjan lähtevän liikkeelle suorastaan uskaliaasti kaikista aja-

teltavista mustalaiskliseistä, silti niihin tyytymättä (HS 28.12.1998). Jorma Heinoselle sarja edusti yksiselitteisesti "hohdokasta ja rikasta taidetta, loisteliasta televisioepiikkaa" (Savon Sanomat ja Keski-suomalainen 4.1.).

Niin yleisjuttujen toimittajat kuin televisiokriitikotkin olivat erityisen arkoja käsittelemään kuvan voimaa; toisin sanoen sitä, millaisia kuvia vähemmistökulttuurista mediassa esitetään, halutaan esittää tai jätetään esittämättä ja miten kuvat puhuttelevat katsojia eri tavoin. Liian vähän pohdittiin sitä, mitkä kaikki tekijät juuri tässä sarjassa nostivat niin kovasti pulssia. Oliko kyse sittenkään vain jo tunnettujen stereotyyppien toistamisesta, vaan jostakin muusta, kuten esimerkiksi mustalaisnaisten roolin kuvaamisesta sarjassa.

Kysymys vähemmistökulttuurien mediakuvastoista, kuten suomalainen televisiokriitikki yleisemminkin, kietoutuu useimmiten yhteen realismivaatimusten kanssa. Erityisesti television kuvitellaan jo sellaisenaan tarjoavan ikkunan todellisuuteen. Kuvat voivat siis olla totta tai valetta, joko suhteessa todellisuuteen tai tunteisiimme siitä. Ollakseen niin sanotusti oikealla tavalla realistinen tv-sarjan pitäisi tavalla tai toisella vastata käsitystämme todellisuudesta ja mahdollisesti vielä yrittää korjata sitä tarjoamal-

la kuva paremmasta. Fantasiakin käy, kunhan sille vain löytyy edelliseen raamiin sopiva selitys; tumman ja hehkuvan väriskaalan tulee tukea oikeaa realismia.

Olemme oppineet uskomaan kuvaan, siihen minkä omilla silmillä todistamme. Tämä usko on sitä vahvempi, mitä selvemmin kuva vastaa käsitystämme menneestä, nykyisestä tai toivotusta tilasta. Aila-Liisa Laurila valitti Aamulehdessä (17.1.) todettuaan ensin sarjan olevan liian väkivaltainen ja sekava, ettei se antanut hänelle ainakaan lisätietoja romanikulttuurista. Vaatimus vaikuttaa ymmärrettävältä. Kuitenkin sillä, mitä me olemme medioiden välittämässä yhteisössä nähneet ja oppineet odottamaan televisiosarjoilta ja jonkin asian kuvaamiselta on jo oma historiansa. Alkuperäinen ja kulttuurisesti viaton 'toden' tunnistus ja kokemus ovat sellaisenaan mahdottomia. Kuvan merkitystä ei voi lyödä sillä tavoin lukiin, että se voisi esimerkiksi vain informoida. Siihen sisältyy (viimeistään katsojan päässä) myös yhteiskunnallista alitajuntaa, vaikutelmia ja jopa kannanottoja. Kuvista on tullut kulttuuristen odotustemme ja pelkojemme tärkeitä kohtauspaikkoja.

Tuiki Alitalo kirjoittaa (HS 18.1.), että positiivisten roolimallien ja sosiaalisen reportaasikuvan rakentaminen ei voi olla jokin itsestään selvä taiteilijan tehtävä. Mutta ongelmallista se on journalistillekin, (ja hän ainakin joutuu niin tekemään). Ensinnäkin mitkä ovat ne todellisuuskuvat, joihin toimittaja nojaa? Koska kulttuuristen kuvien merkityksistä käydään jatkuva kamppailua myös vähemmistöjen itsensä piirissä, yhtä oikeaa, kaikkien jakamaa kuvaa ei varmasti löydy. Tulisiko edes löytyä? Toiseksi, miten toimittaja voisi edes yrittää kirjoittaa vaikeasti avautuvista kuvastoista ja niiden vastaanotosta, jos työkaluiksi ja jutun raameiksi kelpaavat enää henkilöistäminen ja journalistinen melodraama?

Alitalo kuten monet muutkin televisiokriitikot käsittelivät Tumma ja hehkuva veri -sarjan ympärille nostettua kohua ennen muuta puuttumisena taiteilijan vapauteen. Kukaan ei tällä kertaa uskaltanut todella pohdintaan sitä, mikä kaikki sarjassa mahdollisesti kuohutti mieliä.

Televisiokriitikoita voi hyvällä syyllä osoittaa sormella siitä, että he taiteilijan vapauteen ja muihin niin sanottuihin esteettisiin tekijöihin upoutumalla kiersivät kysymyksen kuvan voimasta kyseisen sarjan kohdalla. Näin he myös jättivät areenan kärkkäästi trendeihin tarttuvalla sensaatiojournalismille. Sillä on harvoin halua nähdä itseään rakentamassa sitä kapeaa kehystä, jossa puhe televisionäytelmän vastaanotosta lopulta käytiin.

Iiris Ruoho

YTL, assistentti, Tampereen yliopisto